

Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta

Eduskunta

Viite: Pyydetty asiantuntijalausunto, Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta 19.11.2019

Lapin TE-toimiston lausunto hallituksen esitykseen aktiivimallin leikkureiden ja velvoitteiden kumoamista koskevaksi lainsäädännöksi HE 80/2019 vp

Yleistä Lapin työllisyyden tilanteesta

Viime vuosien talouden ja työllisyyden kehitys on ollut myös Lapissa erityisen suotuisa. Työttömien määrän väheneminen jatkuu edelleen ja kehityksen hidastumisen merkkejä on ollut havaittavissa vasta tänä syksynä. Työttömien määrä oli syyskuussa 8 390, mikä määrä on viimeksi alittunut vuonna 1990.

Avoimien työpaikkojen määrä on edelleen kasvanut ja rekrytointiongelmien ovat lisääntyneet. Pulaa osaavasta työvoimasta on eri puolilla Lappia hyvin erilaisissa työtehtävissä. Huoli epäsuotuisasta väestökehityksestä on lisääntynyt. Osaavan työvoiman tarpeesta voi tulla pysyvämpi ilmiö, joka haastaa Lappiin suunnitteilla olevia suuria investointihankkeita (kaivokset, biotekniikka).

Vuoden 2018 alussa käyttöön otetun aktiivimallin vaikutuksia myönteiseen työllisyyskehitykseen on vaikea todentaa. Sen vaikutukset ovat kuitenkin voineet tukea muutenkin myönteistä kehitystä. Se on voinut herätellä työnhakijoita työmarkkinoiden muuttuneeseen tilanteeseen monen vuoden talouden taantuman ja heikon työpaikkakehityksen jälkeen.

Aktiivimallin vaikutus työllistymiseen ja palveluihin osallistumiseen Lapissa

Aktiivimallilla on ollut sekä positiivisia ja negatiivisia vaikutuksia Lapissa. Työnhakijat ovat aktivoituneet omatoimisesti hakemaan työtä ja työllistymään lyhytkestoisiin työsuhteisiin. Osallistuminen työllistymistä edistäviin palveluihin lisääntyi aktiivimallin käyttöönoton jälkeen ja kiinnostus TE-toimiston tarjoamia palveluja kohtaan selvästikin kasvoi – asiantuntijan sanoin palveluiden myynti asiakkaille helpottui. Vaikka Lapissa palveluja ei ole tarjolla samalla tavoin kaupunkikeskusten ulkopuolella, työnhakijoille suunnattuja ostopalveluja on toteutettu myös verkossa ja näin parannettu palvelujen saavutettavuutta. Näihin verkossa toteutettuihin palveluihin suuntautui mielenkiintoa myös Lapin ulkopuolelta.

Aktiivimalli ei sellaisenaan ole pystynyt vaikuttamaan kaikkien työnhakija-asiakkaiden motivaatioon, tarpeisiin tai edellytyksiin. Työttömyysetuuden leikkautumisen taloudelliset vaikutukset on voitu kokea vähäisinä tai merkityksettöminä esim. silloin, kun asiakas saa toimeentulotukea. Nuoria taloudelliset pakotteet eivät ole erityisesti motivoineet hakemaan työtä tai työllistymään. Epätarkoituksenmukaisena aktiivimallia voi pitää silloin, kun se aktivoi asiakkaan vain

täyttämään aktiiviehtoa, ilman yhteyttä todelliseen tarpeeseen. Epäoikeudenmukaisin aktiivimalli on niiden työnhakijoiden kohdalla, jotka eivät ole TE-toimiston palveluin autettavissakaan, vaan taustalla on sairautta, hylättyjä tukia ja eläkehakemuksia ja tarvetta enemmänkin sosiaali-, terveys- ja kuntoutuspalveluista.

Aktiivimallin pitkäkantoisia vaikutuksia asiakkaan tilanteeseen voi olla jopa liian varhaista todentaa. Lyhytkestoiset palvelut, joihin osallistuminen erityisesti lisääntyi, eivät työllisyysvaikutuksiltaan ole yhtä vaikuttavia kuin palkkatuki yrityksiin tai työvoimakoulutus. Työnhaku- ja uravalmennusten merkitys on kuitenkin myös siinä, että ne toimivat tiedon lisääjänä työn ja työmarkkinoiden muutoksista sekä koulutusmahdollisuuksista. Lisääntyneellä tiedolla ja oman tilanteeseen peilaamisella voi pidemmällä aikavälillä olla positiivisia vaikutuksia työnhakijan ratkaisuihin työmarkkinoilla.

Aktiivimallin vaikutukset Lapin TE-toimiston toimintaan

Varsinkin uudistuksen alkuvaiheessa asiakkaiden neuvonnan tarve lisääntyi huomattavasti. Alkuvaiheessa TE-toimiston rooli uudistuksen toimeenpanossa oli epäselvä asiakkaille ja ilmeisesti myös työttömyysetuuden maksajille. Aktiivimallin ehdot täyttävät palvelut ja niiden sisältö ovat kiinnostaneet asiakkaita. Tuen ja neuvonnan tarve on lisääntynyt, kun työnhakijat miettivät eri vaihtoehtoja omalla kohdallaan. Voi kysyä, eikö tämä ole juuri sitä tukea, mitä jatkossakin tulee olla työnhakijoille tarjolla heidän yksilöllisistä tarpeistaan käsin?

Velvoitteita tarvitaan jatkossakin, mutta myös kannusteita

Sillä, että aktiivimallin leikkurit ja velvoitteet ollaan kumoamassa, on jo ollut vaikutusta asiakkaiden kiinnostuksen vähenemiseen ura- ja työnhakuvalmennuksiin. Aktiivimallin kumoaminen voi lisätä passivoitumista ja TE-toimiston haasteita asiakkaiden motivoimisessa.

Aktiivimallin tilalle tarvitaan jatkossakin asiakkaita työnhakuun ja palveluihin velvoittavia toimia. Asiakkaan tulee sitoutua vaihtoehtojen ja palveluiden kartoittamiseen ja myös palveluihin osallistumiseen, jos työtä ei ole tarjolla. Kuitenkin yksilölliset tarpeet ja edellytykset on huomioitava ja rakennettava velvoittavuus nämä lähtökohdat huomioiden.

Kannusteita tarvitaan velvoitteiden rinnalle. Työllistymistä edistävien toimenpiteiden aikana maksettavalla korvausten tasolla voi olla merkitystä. Esimerkiksi kulukorvauksen palauttamista omaehtoisen opiskelun tukeen tulisi harkita. Kannustimet voivat koskea myös ostopalvelujen tuottajia (bonusjärjestelmät palvelun vaikuttavuudesta) tai työnantajia ja työyhteisöjä (esimerkiksi osatyökykyisiä tai kotoutujia työllistettäessä).

Erityisesti kannusteita alueelliseen liikkuvuuteen tulisi lisätä eri tavoin. Lapin pitkät välimatkat ja huonot julkiset kulkuyhteydet edellyttävät oman auton käyttöä työmatkoja varten kaupunkitaajamien ulkopuolella. Erityisesti matkailu ja kaivosteollisuus tarjoavat työmahdollisuuksia eri puolilla Lappia ja suunnitteilla olevien suurhankkeitten työpaikkavaikutukset ulottuisivat laajasti kaupunkitaajamien ulkopuolelle.

18.11.2019

KEHA/3819/2019

Kannusteiden ei välttämättä tarvitse olla aina rahallisia korvauksia. Kannusteena voi toimia myös luottamus ja ymmärrys. Tarvitaan riittävästi ohjaus- ja neuvontapalveluja, jotka auttavat ihmisiä löytämään ratkaisunsa yksilöllisissä tilanteissaan ja myös kokeilemaan uusia vaihtoehtoja. Riittävä henkilökohtainen tuki ja ohjaus on oltava asiakkaan saatavilla työhaun alusta alkaen.

Tiina Keränen
Johtaja
Lapin TE-toimisto

